

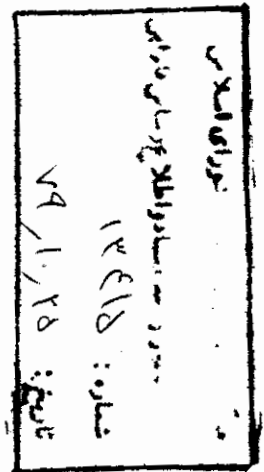
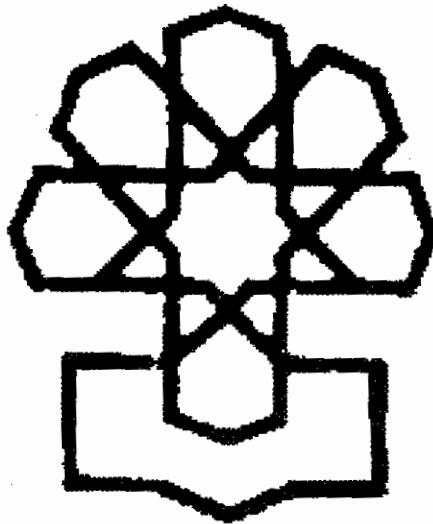
۳۶۴۴



تنظیم انحصارات و رقابتی کردن فعالیت‌های اقتصادی در لایحه بودجه ۱۳۸۰

(همسنجی مصوبات قانون برنامه سوم توسعه و لایحه بودجه ۱۳۸۰)

(دربارۀ لایحه بودجه ۱۳۸۰ - شماره ۲۳)



کدموضوعی: ۱۶۰

شماره مسلسل: ۵۹۰۶

تنظیم انحصارات و رقابتی کردن فعالیت‌های اقتصادی در لایحه بودجه ۱۳۸۰
(همسنگی مصوبات قانون برنامه سوم توسعه و لایحه بودجه ۱۳۸۰)

کد موضوعی: ۱۶۰

شماره مسلسل: ۵۹۰۶

۱- رهنمودهای کلی در برنامه سوم در مورد تنظیم انحصارات

رهنمودهای کلی هیأت وزیران در راستای حل مشکلات فوق به صورت زیر خلاصه می‌شود.

- کلیه قوانین و مقررات موجد انحصار در تولید و توزیع کالاها و خدمات و سرمایه‌گذاری (به غیر از مواردی که در قانون اساسی پیش‌بینی شده است) براساس زمان‌بندی معین، بازنگری و اصلاح می‌شود:

- در زمینه‌های مشترک فعالیت اقتصادی بخش دولتی، خصوصی و تعاونی، راجع به مواردی از قبیل دریافت وام از سیستم بانکی، ارزش، پرداخت مالیات، حقوق گمرکی و سود بازرگانی، ضوابط یکسانی برای سه بخش فراهم می‌شود.

همچنین در راهکارهای اجرایی که برای تنظیم انحصارات صورت گرفته، بنا براین بوده که طی شش ماه کلیه معافیت ترجیحی بخش دولتی مورد بازنگری قرار گیرد و در اولین سال برنامه، سازمان برنامه و بودجه «لایحه ضد انحصار» را تدوین و برای تصویب به مراجع ذی صلاح ارائه کند.

مواد قانون برنامه سوم در مورد تنظیم انحصارات و رقابتی کردن فعالیت‌های اقتصادی

مفاد قانونی برنامه سوم در این مورد در ماده ۲۸ تا ۳۵ گنجانده شده که نقاط مهم آن به شرح زیر است:

- اعطای اجازه به دولت به منظور اتخاذ تمهیدات لازم در عرضه خدمات پستی و مخابراتی توسط بخش غیردولتی داخلی یا حفظ امور حاکمیت دولت و پس از اطمینان از عدم

ایجاد انحصار در بخش غیر دولتی (ماده ۲۸).

- اعطای مجوز به دولت تا براساس آیین‌نامه وزارت کشاورزی (بعد از تصویب هیأت دولت) تمهیدات لازم را برای خرید برگ سبز چای و تبدیل آن به چای خشک و بسته‌بندی و توزیع آن توسط اشخاص حقیقی و حقوقی بخش تعاونی و خصوصی فراهم آورد (ماده ۲۹).

- اعطای اجازه به دولت تا براساس پیشنهاد وزارت راه و ترابری، آیین‌نامه اشتغال اشخاص حقیقی و حقوقی بخش تعاونی و خصوصی داخلی را در زمینه امور حمل و نقل بار و مسافر توسط راه آهن - بار عایت ماده ۱۲۸ - تصویب و اجرا کند (ماده ۳۰).

- مکلف ساختن وزارت صنایع که طی ۶ ماه لوایح و مقررات مورد نیاز در زمینه تولید، توزیع واردات و صادرات دخانیات را با توجه به منافع دولت تهیه کند. انحصار دخانیات پس از تصویب لوایح و مقررات مذکور ملغی می‌گردد (ماده ۳۱).

- اعطای اجازه به دولت که مقررات مربوط به استانداردهای تولیدی - قیمت‌گذاری، فروش، توزیع و صادرات و واردات قند و شکر را تعیین کند (ماده ۳۲).

- اعطای اجازه به دولت که فعالیت‌های مربوط به عملیات پالایش، پخش و حمل و نقل مواد نفتی و فراورده‌های اصلی و فرعی آن را به نحوی که موجب انحصار در بخش غیر دولتی و سلب اختیار دولت در امور حاکمیتی نشود به اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی واگذار کند (ماده ۳۳).

۲- بحث انحصارات در لایحه بودجه ۱۳۸۰

در مورد تنظیم انحصارات در تبصره‌های لایحه بودجه به طور مستقیم سخنی به میان نیامده است، در حالی که در مواد قانونی برنامه سوم مواردی که می‌تواند اثر بودجه‌ای داشته باشد کم نیست.

در تبصره‌های لایحه بودجه راجع به ماده ۲۸ که ایجاد تمهیدات لازم برای فعالیت بخش خصوص در زمینه پست و مخابرات توصیه کرده صحبتی به میان نیامده است. در مورد واگذاری نیز در لایحه بودجه ردیف خاصی ملاحظه نمی‌شود، اما راهکار عملی ماده ۲۹ برنامه در بند «ط» تبصره ۵ لایحه بودجه ملحوظ شده است.

در ارتباط با اجرای ماده ۲۹ قانون برنامه سوم توسعه در تبصره ۱۷ لایحه بودجه آمده است. «به منظور افزایش دانه‌های روغنی و زیتون و عمل‌آوری چای و کاهش واردات روغن نباتی و افزایش کمیت و بهبود کیفیت میوه‌های خشکباری.... معادل ۴۰۰ میلیارد ریال از اعتبارات ردیف ۵۰۳۰۱۹ براساس پیشنهاد وزارت کشاورزی درخصوص طرح طوبی ... می‌باشد».

این درحالی است که کشمکش بین نهادهای ذی ربط در این مورد ادامه دارد. مدیر اجرایی سندیکای کارخانجات چای سازی شمال اعلام کرده که برای اولین بار پس از ۴۰ سال، شورای اقتصاد، انحصار حق تصمیم‌گیری در مورد واردات چای را از سازمان چای کشور سلب کرد. بر پایه مصوبات جدید شورای اقتصاد و با هدف حمایت از تولید داخلی کارخانه‌های چای سازی و فراهم آوری شرایط مناسب برای اجرای طرح اصلاح ساختار چای کشور، تصمیم‌گیری درباره زمان و میزان واردات سالانه چای خارجی به کشور، شورایی شده است. اعضای این شورا عبارتند از نمایندگان از وزارت کشور، وزارت بازرگانی، وزارت تعاون، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، سندیکای کارخانجات چای شمال و اتحادیه کشاورزان چای کار که درباره میزان و زمان واردات چای خارجی به کشور تصمیم می‌گیرند.^۱

به دنبال این مطلب روابط عمومی سازمان چای کشور اعلام کرد «انحصار واردات چای از این سازمان سلب نشده است و سازمان چای کشور مسئول قانونی تمامی امور چای در کشور به حساب می‌آید و اعلام لغو انحصار واردات چای از این سازمان دروغ محض است».^۲

در نتیجه با مسکوت ماندن شیوه عمل به ماده ۲۹ در مورد چای در لایحه بودجه، سرانجام آن در حاله‌ای از ابهام است.

در مورد ماده ۳۰ قانون برنامه سوم، مبنی بر تقویت بخش خصوصی و تعاونی در زمینه امور

۱. روزنامه ابرار اقتصادی ۲۲ آذر ۱۳۷۹

۲. روزنامه اطلاعات ۲۷ آذر ۱۳۷۹

حمل و نقل ریلی، راهکار عملی مشخص نشده است.

در مورد ماده ۳۱ قانون در بند «د» تبصره ۳۵ فقط گفته شده که «قانون ممنوعیت ورود برخی از کالاهای غیر ضرور مصوب سال ۱۳۷۴ در مورد سیگار لازم الاجرا نبوده و با مجوز شرکت دخانیات تأمین کسری سیگار مورد نیاز در سال ۱۳۸۰ از طریق واردات مجاز می باشد».

از طرف دیگر در روزنامه‌ها آمده است: «شورای اقتصاد به کلیه گمرکات اجرایی کشور اعلام نمود که سیگار وارداتی از پرداخت مابه التفاوت به سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان معاف گردیده است»^۱ در حالی که علی‌رغم وجود این ردیف بودجه‌ای در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹، طبق گزارش خزانه‌داری هنوز این ردیف عملکردی نداشته است. بنابراین پیشنهاد می شود:

مجلس شورای اسلامی راهکار عملی مشخصی در زمینه واردات سیگار (خصوصاً میزان عوارض آن) در تبصره ۳۵ معین نماید.

در مورد ماده ۳۲ قانون برنامه در لایحه بودجه صحبتی به میان نیامده، ولی اخبار حاکی از آن است که «آیین نامه مقررات مربوط به استاندارد سازی تولید، قیمتگذاری فروش، توزیع و صادرات قند و شکر توسط وزارتخانه‌های صنایع، بازرگانی و کشاورزی جهت ارائه به دولت آماده شده است»^۲.

به طور کلی می توان گفت که صرف نظر از تطبیق یا عدم تطبیق لایحه بودجه ۱۳۸۰ با برنامه سوم در مورد انحصارات، لایحه از شفافیت چندانی در این خصوص برخوردار نیست و در نتیجه در مورد جهتگیری‌ها باید با احتیاط قضاوت کرد.

۱. روزنامه ابرار اقتصادی ۲۳ آذر ۱۳۷۹.

۲. روزنامه ابرار اقتصادی ۱۳ آذر ۱۳۷۹.

به لحاظ نظری وقتی بنگاهی بتواند قیمت داده یا ستانده مشخصی را در بازار مربوط کنترل نماید حالت انحصار وجود می‌آید. به عبارت دیگر در حالت انحصاری، بنگاه با یک منحنی تقاضای نزولی در بازار کالا یا خدمت تولیدی خود (monopoly) و یا با یک منحنی عرضه صعودی در بازاری که عوامل تولیدی مورد نیاز خود را خریداری می‌نماید (monopsony) مواجه است. به این ترتیب قدرت انحصاری یک بنگاه، بستگی به کشش منحنی تقاضای ستانده یا کشش منحنی عرضه داده آن بنگاه دارد.

کارایی نسبی بالای یک بنگاه و همکاری و تبانی بین چند بنگاه از جمله دلایلی شمرده می‌شود که ممکن است باعث به وجود آمدن بنگاه‌های انحصاری شوند.

در بین نظریه‌های موجود، طرفداران نظریه «مداخله‌گرانه» (Interventionism theory) سرچشمه انحصار زیان‌آور را، دخالت‌های دولت یا قانونگذار در فعالیت اقتصادی می‌دانند. از طرف دیگر می‌توان گفت که دستیابی به اطلاعات خاص در جهت کاهش هزینه‌های تولید، هزینه کردن در تحقیق و توسعه، تصویب قوانین در جهت امتیازدهی به بنگاه‌های خاص و عواملی از این دست می‌تواند باعث ایجاد انحصار شود.

از عوامل اصلی انحصار در اقتصاد ایران، سهم بسیار بالای دولت و بخش عمومی از درآمد ملی، سیاست مداخله‌گرانه دولت در تجارت خارجی، عدم اطمینان بخش خصوصی به سیاست‌های بلند مدت دولت، عدم مشارکت بخش خصوصی و کاستی‌های بازار سرمایه است.

یک بنگاه اقتصادی زمانی دارای قدرت انحصاری است که از چنان مزیتی نسبت به سایر بنگاه‌ها برخوردار باشد که مانع ورود، فعالیت یا رقابت سایر بنگاه‌ها در بازار مربوطه شود. این نکته بسیار مهمی در مورد انحصارات تلقی می‌شود. البته در اقتصاد ایران این وجه از قضیه چندان پررنگ نیست و بعضی از انحصارات ریشه در قانون اساسی (مثل راه آهن، پست...) و بعضی دیگر ریشه در قوانین خاص مثل (اداره امور دخانیات) دارند.

در دنباله گزارش با شناخت وضع موجود انحصارات و تحلیل گرایش‌های آن‌ها.

مشکلات و نارسایی‌ها را بررسی کرده، با اشاره به راهکارهای اجرایی و قوانین مصوب (برنامه سوم توسعه، میزان مطابقت لایحه بودجه ۱۳۸۰ را با قانون برنامه سوم توسعه در مورد انحصارات بررسی خواهیم کرد.

بررسی جریان، گرایش‌ها و شناخت وضع موجود

براساس قراین و شواهد موجود، دخالت دولت در اقتصاد ایران در اوایل قرن حاضر به منظور هدایت نظام اقتصادی شروع شد، ولی به تدریج این هدف تغییر کرد و دولت با ایجاد انحصارات گوناگون، جانشین و رقیب بخش خصوصی گردید. قبل از انقلاب علاوه بر انحصارات دولتی، بخشی از فعالیت‌های اقتصادی نیز تحت تسلط بستگان حاکمیت وقت قرار گرفت و بدین ترتیب، عرصه رقابت برای بخش خصوصی هر چه بیش‌تر تنگ شد. بعد از انقلاب نیز انحصارات موجود زیر نظر بخش عمومی^۱ قرار گرفت. در نتیجه حیطه انحصار به شدت گسترش یافت و با مداخلات دولت در سال‌های اولیه انقلاب در تخصیص منابع، شکل جدیدی از انحصارات پدید آمد که در نهایت به کاهش کارایی فعالیت اقتصادی در بخش خصوصی منجر شد.

بعد از اتمام جنگ، دولت وقت تصمیم گرفت انحصارات موجود را تا حدودی تنظیم کند و به همین خاطر در قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی این امر مورد توجه قرار گرفت، ولی اقدام عملی خاصی در این باره صورت نگرفت. در برنامه دوم توسعه نیز به این موضوع پرداخته شد، به طوری که در تبصره ۳۹ این قانون آمده است:

«به منظور مشارکت عمومی، بهسازی نظام اداری و اجرایی کشور، تقلیل حجم تصدی دولت، در طول برنامه آن دسته از انحصاراتی که در قوانین و مقررات موضوعه وجود دارد و رفع آن‌ها منافی اعمال حاکمیت نمی‌باشد به پیشنهاد سازمان امور اداری و استخدامی کشور و همکاری دستگاه ذی‌ربط حسب مورد با تصویب مجلس شورای اسلامی یا هیأت وزیران لغو می‌شود».

۱. مفهوم «بخش عمومی» در این گزارش معادل «بخش دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی» می‌باشد.

با وجود این تأکیدات، حتی لایحه اجرایی این تبصره که توسط سازمان امور اداری و استخدامی تهیه شده بود، تقدیم مجلس شورای اسلامی نگردید، لکن مفاد آن در فصل مربوط در لایحه برنامه سوم نیز ملحوظ شده است (ماده ۲۵ قانون برنامه سوم توسعه). بررسی عملکرد دو دهه گذشته اقتصاد ایران نشان می‌دهد که دولت، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی در طول سالیان متمادی با استفاده از قوانین، مقررات یا از طریق قدرت مالی، اقتصادی و بعضاً سیاسی خود، انحصار شدیدی را در بخش وسیعی از تولید و ثروت ملی ایجاد کرده‌اند. لازم به ذکر است که گرچه در بخش خصوصی نیز انحصار وجود دارد ولی انحصار بخش عمومی وسیع‌تر و به مراتب زیانبارتر است.

آمارها نشان می‌دهند که در سال ۱۳۷۳ تعداد کارگاه‌های بزرگ صنعتی ۱۳۰۹۱ بوده که ۸۴۲۲۲۵ نفر شاغل، ۳۳ هزار میلیارد ریال فروش و ۱۵ هزار و ۲۵۰ میلیارد از ارزش افزوده را در بر می‌گرفته است. (جدول شماره ۱)

جدول ۱- تعداد بنگاه‌ها، فروش، کارکنان و ارزش افزوده در صنایع کشور

به تفکیک کدهای دورقمی ISIC در سال ۱۳۷۳

کد دورقمی	نام فعالیت	تعداد بنگاه‌ها	کل فروش (میلیارد ریال)	جمع کارکنان	ارزش افزوده (میلیارد ریال)
۱۵	صنایع مواد غذایی و آشامیدنی	۱۹۱۷	۶۱۵۸	۱۰۵۹۱۸	۲۰۵۰
۱۶	تولید محصولات از نوتون و تنباکو	۳	۱۹۰	۸۰۲۶	۱۷۷
۱۷	تولید منسوجات	۱۷۲۹	۳۹۰۴	۱۵۶۹۱۱	۱۴۷۷
۱۸	تولید پوشاک	۵۰۲	۲۶۰	۱۲۷۵۰	۱۱۲
۱۹	دباغی و عمل آوردن چرم	۴۲۱	۴۹۴	۱۹۶۱۲	۱۸۳
۲۰	تولید چوب و محصولات چوبی	۲۴۶	۲۴۳	۱۳۳۱۵	۱۲۱
۲۱	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	۱۷۸	۷۸۱	۱۶۳۵۷	۳۵۰
۲۲	انتشار و چاپ	۲۸۹	۲۶۵	۱۲۴۲۵	۱۳۹
۲۳	صنایع تولید ذغال کک	۴۴	۳۴۵	۱۷۹۰۴	۷۴۴
۲۴	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۶۱۷	۳۸۴۵	۵۵۳۰۲	۲۱۸۰
۲۵	تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی	۵۳۸	۱۲۰۱	۲۷۵۲۸	۴۹۰
۲۶	تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی	۲۷۸۲	۲۶۱۹	۱۲۱۸۱۱	۱۶۵۴
۲۷	تولید فلزات اساسی	۳۳۴	۵۴۶۹	۷۱۸۰۵	۲۳۰۶
۲۸	تولید محصولات فلزی به جز ماشین‌آلات	۱۰۸۶	۱۳۰۹	۴۱۷۳۷	۵۸۹
۲۹	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده	۱۱۴۱	۲۱۲۰	۶۹۹۹۷	۱۰۸۰
۳۰	تولید ماشین‌های اداری و حسابگر و محاسباتی	۲۲	۳۷	۷۸۳	۳۸
۳۱	تولید ماشین‌آلات مولد و انتقال برق	۳۱۹	۸۴۳	۲۳۸۷۵	۳۱۶
۳۲	تولید رادیو و تلویزیون و وسایل ارتباطی	۷۳	۳۱۲	۹۲۲۹	۱۲۲
۳۳	تولید ابزار پزشکی و ابزار اپتیکی و ابزار دقیق	۱۰۴	۱۷۶	۷۱۶۳	۷۴
۳۴	تولید وسایل نقلیه موتوری و تریلر	۲۴۹	۱۸۵۸	۲۷۱۶۳	۷۶۲
۳۵	تولید سایر وسایل حمل و نقل	۸۵	۲۱۸	۸۶۸۶	۱۱۴
۳۶	تولید مبلمان و مصنوعات طبقه‌بندی نشده	۳۹۷	۲۲۰	۱۰۹۲۸	۹۹
۳۷	بازیافت	۵	۱	۵۶	۰/۳۹
۳۸	کشت و صنعت	۱۰	۱۷۹	۲۹۴۴	۷۴
	جمع	۱۳۰۹۱	۳۳۰۴۷	۸۴۲۲۲۵	۱۵۲۵۰

منبع: پیوست لایحه برنامه سوم.

جدول شماره ۲ سهم ۲۰، ۵۰، ۱۰۰، ۲۰۰ کارگاه اول را در ارزش فروش، تعداد کارکنان، ارزش افزوده و صادرات کل کارگاه‌های بزرگ صنعتی نشان می‌دهد. بر حسب این جدول ۲۴ درصد فروش، ۱۲ درصد کارکنان، ۲۹ درصد ارزش افزوده و ۷۵ درصد کارگاه‌های بزرگ صنعتی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۲- مقایسه ۲۰ و ۵۰ و ۱۰۰ و ۲۰۰ بنگاه اول فروش، کارکنان، ارزش افزوده و صادرات بنگاه‌های صنعتی کشور در سال ۱۳۷۳

سهم بنگاه‌های برتر	جمع فروش (میلیارد ریال)	جمع کارکنان	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	صادرات (میلیون دلار)	درصد از کل فروش	درصد از کل کارکنان	درصد از کل ارزش افزوده	درصد از کل صادرات
بیست بنگاه اول	۸۱۷۵	۹۸۷۲۰	۴۳۹۱	۸۱۱	۲۴	۱۲	۲۹	۷۵
پنجاه بنگاه اول	۱۱۶۱۱	۱۶۱۳۱۸	۵۹۱۰	۹۱۲	۳۴	۱۹	۳۹	۸۵
صد بنگاه اول	۱۴۵۷۲	۲۳۳۵۵۹	۷۳۱۸	۹۸۳	۴۳	۲۸	۴۹	۹۱
دویست بنگاه اول	۱۷۸۰۳	۳۲۲۳۶۱	۸۸۴۷	۱۰۴۰	۵۲	۳۸	۵۹	۹۷

مأخذ: پیوست شماره ۲ لایحه برنامه سوم.

دقت بیش تر در شاخص هرفندال^۱ و سهم ۴ و ۸ بنگاه اول در هر رشته فعالیت در سال ۱۳۷۳ نشان می‌دهد که هم شاخص هرفندال و هم سهم ۴ و ۸ بنگاه از فروش بسیار بالا است. به عنوان مثال شاخص هرفندال برای رشته تولید محصولات از توتون و تنباکو در سال ۱۳۷۳، ۹۳۶۹، برای تولید ذغال کک ۴۴۰۸ و برای صنعت ۴۰۹۸ است، (جدول شماره ۳) و عمده فعالیت‌ها در مرز بحرانی ۲۰۰۰ قرار دارند.

۱. هرفندال شاخصی است که توسط آن میزان تمرکز در فعالیت اقتصادی را اندازه گیری می‌کنند. هر چه این شاخص بالاتر باشد نشان دهنده تمرکز بالا است عدد ۱۰۰۰۰۰ بالاترین میزان این شاخص است و وضعیت کاملاً انحصاری را در یک فعالیت نشان می‌دهد. هر چه این شاخص پایین تر باشد نشان دهنده تمرکز کم تر است. اعداد زیر ۱۰۰ برای شاخص هرفندال نشان دهنده تمرکز بسیار پایین در یک فعالیت است.

جدول ۳- وضعیت تمرکز فروش در صنایع کشور به تفکیک
کدهای دورقمی ISIC در سال ۱۳۷۳

کد دو رقمی	نام فعالیت	شاخص هرفندال فروش	سهام ۲بنگاه اول از فروش	سهام ۱بنگاه اول از فروش
۱۵	صنایع مواد غذایی و آشامیدنی	۱۳۷	۱۹	۲۷
۱۶	تولید محصولات از توتون و تنباکو	۹۳۶۹	۱۰۰	۱۰۰
۱۷	تولید منسوجات	۵۲	۷	۱۳
۱۸	تولید پوشاک	۱۲۹	۱۷	۲۶
۱۹	دباغی و عمل آوردن چرم	۱۳۱	۱۳	۲۴
۲۰	تولید چوب و محصولات چوبی	۳۷۶	۳۲	۴۶
۲۱	تولید کاغذ و محصولات کاغذی	۵۰۷	۳۹	۵۴
۲۲	انتشار و چاپ	۴۳۴	۳۸	۴۶
۲۳	صنایع تولید ذغال کک	۴۴۰۸	۹۲	۹۵
۲۴	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۴۴۸	۳۴	۴۸
۲۵	تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی	۴۸۴	۳۸	۵۱
۲۶	تولید سایر محصولات کانی غیر فلزی	۹۷	۱۲	۲۱
۲۷	تولید فلزات اساسی	۱۰۴۹	۵۷	۷۵
۲۸	تولید محصولات فلزی به جز ماشین آلات	۲۲۸	۲۵	۳۱
۲۹	تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه بندی نشده	۱۳۸	۱۸	۲۸
۳۰	تولید ماشین های اداری و حسابگر و محاسباتی	۱۰۷۱	۵۶	۷۸
۳۱	تولید ماشین آلات مولد و انتقال برق	۳۶۷	۲۹	۴۰
۳۲	تولید رادیو و تلویزیون و وسایل ارتباطی	۲۰۴۱	۷۰	۸۲
۳۳	تولید ابزار پزشکی و ابزار آبتیکی و ابزار دقیق	۸۱۵	۴۸	۶۸
۳۴	تولید وسایل نقلیه موتوری و تریلر	۱۹۴۳	۷۱	۸۱
۳۵	تولید سایر وسایل حمل و نقل	۶۸۵	۴۳	۶۶
۳۶	تولید مبلمان و مصنوعات طبقه بندی نشده	۱۷۵	۲۱	۳۰
۳۷	باز یافت	۳۲۲۹	۹۵	۱۰۰
۳۸	کشت و صنعت	۴۰۹۸	۹۷	۱۰۰
	میانگین	۱۳۵۰	۴۵	۵۵
	انحراف معیار	۲۱۱۹	۲۹	۲۸

منبع: پیرست شماره ۲ لایحه برنامه سوم

دولت در سال‌های گذشته با استفاده از منابع بانکی از انحصارات خود حمایت کرده است. جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۸، ۱۵ شرکت دولتی که اغلب در فعالیت‌های خود به صورت انحصاری عمل می‌کنند متقاضی دریافت مقدار ۶۵۱۹۳۷۹۵ ریال وام از نظام بانکی بوده‌اند، در حالی که ۴۷۱۷۲۷۲۷ ریال بازپرداخت داشته‌اند. (جدول شماره ۴)

از طرف دیگر دولت هر ساله بخشی از زیان شرکت‌های انحصاری دولتی را از محل درآمد عمومی پرداخت می‌کند. این مقدار در سال ۱۳۷۹، ۱۳۸۰ به ترتیب ۱۴۹۶/۲ و ۱۸۸۸/۶ میلیون ریال باشد.

جدول ۴- لیست ۵۰ شرکت دولتی که در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۸ بیش‌تر از دیگر شرکت‌های دولتی برای آن‌ها تقاضای وام شده است.

کد شرکت	نام شرکت	ارقام به میلیون ریال		
		وام ۱۳۷۵-۱۳۷۸	بازپرداخت ۱۳۷۵-۱۳۷۸	وام خارجی
۳۶۱۰۰۰	غله کشور	۱۳۱۳۲۰۰۰	۱۳۱۰۰۰۰۰	۲۲۰۰۰
۲۲۱۰۰۰	توانیر	۸۰۴۲۳۱۷	۴۸۲۷۰۰۰	۳۲۱۵۳۱۷
۲۶۵۵۰۰	شرکت گسترش خدمات بازرگانی	۵۲۷۰۰۰۰	۵۴۷۲۳۰۰	-۲۴۰۰
۲۰۲۷۰۰	شرکت توسعه نیشکر	۳۸۱۷۸۳۱	.	۳۸۱۷۸۳۱
۲۰۳۹۰۰	شرکت پشتیبانی امور دام کشور	۳۳۶۰۰۰۰	۳۳۶۰۰۰۰	.
۲۲۰۰۰۰	شرکت ملی نفت ایران	۴۲۵۰۴۰۰	۳۱۴۶۳۰۰	۱۱۰۴۰۰۰
۲۱۹۸۰۰	توسعه منابع آب و نیروی ایران	۳۷۲۱۳۲۵	۳۲۸۱۱	۳۶۸۸۶۱۳
۱۶۳۵۰۰	خدمات حمایتی کشاورزی	۲۹۰۰۰۰۰	۲۹۰۰۰۰۰	.
۳۶۰۰۰۰	تهیه و تولید توزیع علوفه	۱۶۹۴۰۳۰	۱۶۹۴۰۳۰	.
۳۶۱۵۰۰	قند و شکر کشور	۱۶۷۰۰۰۰	۱۶۷۰۰۰۰	.
۳۶۵۰۰۰	سازمان تعاون مصرف شهر و روستا	۱۶۳۶۴۰۰	۱۶۲۲۳۰۰	-۶۰۰۰
۲۳۲۰۰۰	صنایع پتروشیمی	۱۵۷۷۰۰۰	۵۳۴۴۵	۱۵۲۲۷۵۵
۲۸۳۰۰۰	شرکت مخابرات ایران	۱۳۷۰۰۰۰	۹۳۲۵۰۰	۲۲۷۵۰۰
۳۳۰۳۲۰	فولاد اهواز	۱۱۹۹۹۰۰	۲۵۰۰۰۰	۹۴۹۹۰۰
۲۳۰۱۱۰	ذوب آهن اصفهان	۱۰۷۳۰۰۰	۱۴۰۵۳۶	۹۳۳۴۵۴
۲۸۷۵۰۰	شرکت مترو تهران	۹۸۹۹۰۰	۱۶۰۰۰۰	۸۳۹۹۰۰
۲۶۰۵۰۰	گوشت کشور	۹۱۷۲۹۰	۹۰۷۲۹۰	۱۰۰۰۰

ادامه جدول ۴- لیست ۵۰ شرکت دولتی که در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۸ بیشتر از دیگر شرکت‌های دولتی برای آنها تقاضای وام شده است.

کد شرکت	نام شرکت	ارقام به میلیون ریال	
		وام ۱۳۷۵-۱۳۷۸	بازپرداخت ۱۳۷۵-۱۳۷۸ وام خارجی
۲۳۰۵۰۰	شرکت ملی صنایع مس ایران	۹۰۰۰۰۰	۰
۲۰۷۰۰۰	بنگاه توسعه ماشین‌های کشاورزی	۷۸۰۰۰۰	۸۰۷۰۰۰
۲۸۶۵۰۰	سازمان ملی زمین و مسکن	۷۷۸۰۰۰	۵۶۸۰۰
۲۱۶۵۰۰	مهندسی آب و فاضلاب کشور	۷۷۶۵۰۰	۲۸۹۳۴۸
۲۶۲۰۰۰	چای کشور	۷۶۰۰۰۰	۷۸۱۹۰۰
۲۲۰۴۶۰	فولاد مبارکه	۶۳۷۰۱۰	۳۰۱۰۰۲
۲۲۴۶۰۰	شرکت سهامی پارس خودرو	۶۳۲۳۳۱	۵۰۰۰۰
۲۰۰۱۰۰	تعاون مرکزی ایران	۵۹۹۶۰۰	۵۹۴۶۰۰
۲۳۱۰۰۰	آلومینیوم ایران	۵۷۰۰۰۰	۲۹۰۰۰۰
۲۲۰۵۰۰	شرکت ملی گاز ایران	۵۵۶۱۱۰	۲۳۴۰۳۳
۲۳۴۵۸۰	سایپا	۵۳۰۰۰۰	۵۰۰۰
۲۵۵۱۰۰	شرکت هلیکوپترسازی ایران	۲۹۲۰۴۶	۲۳۰۱۲۵
۲۸۰۵۰۰	راه آهن جمهوری اسلامی ایران	۳۵۰۰۰۰	۳۵۹۸۰۰
۲۳۴۸۹۰	شرکت سهامی گروه صنعتی خاور	۳۱۰۰۰۰	۹۴۸۰۷
-	جمع	۶۵۱۹۳۷۹۰	۴۷۱۷۲۷۲۷

مأخذ: پیوست لایحه برنامه سوم.

تحلیل مشکلات و نارسایی‌ها

مشکلاتی که به واسطه وجود انحصارات برای اقتصاد ایران پیش آمده است به صورت زیر جمع‌بندی می‌شود:

- کارایی پایین در بهره‌برداری از منابع ملی و سود اندک برای دولت.
این امر که به دلیل محیط امن و فاقد رقابت‌های سالم در بخش عمومی برای انحصارات به وجود آمده باعث به هرز رفتن منابع ملی شده است.

- وابستگی بخشی از انحصارات دولتی به منابع عمومی و بودجه دولت: عمده فعالیت‌هایی که حتی به قصد کسب درآمد به کنترل درآمده‌اند به دلیل عدم استفاده از منابع و افزایش هزینه به شرکت‌های زیانده و سربار بودجه دولت بدل شده‌اند.
- ایجاد اختلال در نظام اقتصادی توسط دولت برای حمایت از انحصارات دولتی از طریق اعطای امتیازات ویژه، معافیت‌های مالیاتی و اعمال تعرفه‌های سنگین بر واردات... این امر، سیستم قیمت‌ها را مخدوش کرده و در نتیجه شرایط را برای بروز عدم کارایی در نظام اقتصادی فراهم می‌آورد.
- گرایش عوامل اقتصادی متعلق به بخش خصوصی به فعالیت‌های کم اهمیت و کاهش قدرت ابتکار، خلاقیت و نوآوری در جامعه.
- کاهش قدرت دولت برای اصلاح سیاست‌های اقتصادی.

۱۳۴۱۵

۱۴۰ - ۵۹۰۶

تنظیم انحصارات و رقابت در فعالیت‌ها
 اقتصادی در لایحه بودجه ۱۳۸۰ (همینجمله مصوبات
 قانون برنامه سوم توسعه با لایحه بودجه سال ۱۳۸۰)

دفتر مطالعات برنامه و بودجه